

kožo opravljati več poslov: čutiti sovražnika, svoj živež itd. Pri mački bodo vsa ta opravila popolnejša, ker ima več organov za vse to.

5.) Zakon razvoja. Vsako bitje razvija se iz jednostavnega do stopinje primerne popolnosti.

6.) Zakon upodobljenja. Deli vsacega bitja razvijejo se vsled svoje notranje moči v določenem razmerji. Žir in ajdovo zрно sta si zelo podobna, a vendar nastane iz žira vedno le bukev, iz ajdovega zrna pa ajdova rastlina.

(Dalje prih.)

Národna vzgoja.

(Spisal Jos. Ciperle.)

37.

Toži se jako rado, da zemlja ni več tako rodovitna, kot je bila nekoč. Res je to. Manjka gnoja, manjka pa tudi potrebnega in pred vsem praktičnega orodja za obdelovanje zemlje. S tistim orodjem, koje smo rabili z vspehom pred sto leti, ne moremo izgotoviti danes ničesa. Naši navadni plugi so jako malo vredni, če se ravno rado govori, da so z njimi naši pradedje izorali stotake iz zemlje. Res so jih izorali, a zato je postala pa tudi ubožnejša in slabejša zemlja, koji so jih vzeli. Ko bi imeli in rabili danes boljša orodja, boljše pluge, da bi z njimi posegli malo globokeje v zemljo, kjer je še tolsta in rodovitna prst, da bi jo z njimi spravili na površje zemlje, gotovo bi izercpali iz naših polj še marsikak stotak več, nego danes. V mnozih, mnozih krajih naše domovine obstoji kmetova beda ravno v tem, da premalo globoko orje. Naj se ne govori več ona nespamet: „Moj oče je oral tako, jaz bom tudi!“ — Da, če bodeš oral tudi ti dan danes tako, jo bodeš gotovo zaoral. Pametneje bode, ako se ojačiš, ter si kupiš primernejših poljskih orodij.

38.

„Nimamo časa, da bi brali“, — tako se radi izgovarjajo naši ljudje. „Ves ljubi teden moramo delati kot črna živina, in v nedeljo potrebujemo krvavo prav izdatnega počitka.“ — No, dobro se znate izgovarjati, dobro znate motiti sami sebe. Vedite, da je ta izgovor čisto prazen, še piškavega oreha ni vreden. — Vedite, da ste se ves teden trudili le telesno, in vaš duh počival in rekel bi celo spal je med tem skoro čisto. Celi teden zanemarjali ste duha, in če ga zanemarjate še ob nedeljah in praznikih, potem vam spi prav celo leto. S časom vam bode zaspal pa tako trdno, da ga še obuditi ne bodeste mogli več. Čisto tumpasti ljudje bode, in zraven tega še velikanski

nevedneži. Ravno nedelje in prazniki so vam v to, da te dni povzdigujeate svojega duha nad vsakdanjost, da premišljate stvari, o kojih niste imeli prilike misliti med tednom. Nedelje in prazniki so ravno najugodniši čas, da si bistríte svoj um in svojo pamet s čítanjem koristnih knjig in s premišljevanjem naukov, ki se tičejo vaše časne in večne sreče.

Glejte, saj tudi jaz in z menoj vred še mnogi drugi, ki so se veliko učili, ne delajo drugače. Ves teden se bavim s poukom mladine, nedelje in druge proste dni pa prav vestno porabim v to, da pišem kaj svojemu milemu slovenskemu narodu. In ta bode imel morda kako korist od teh spisov, jaz pa gotovo nobenih. K večjemu me bode še kdo oštel prav debelo za vse to delovanje.

Zraven nedelj in praznikov so pa še za čítanje koristnih stvari jako primerni dolgi zimski večeri. Namestu da ležite ali sedite za pečjo, ter si pripovedujete prazne marnje in vraže, raje prebirajte kako dobro knjigo. Naučili se bode iz nje gotovo marsikaj, kar bode lahko porabili v življenji. Dobra knjiga varovala vas bode vseh nesmisli ter vam bistrila duha. Človek, ki mnogo bere in se mnogo uči, ne postane lahko divjak in nečimernež. Branje in pouk blažita duha in srce, ter krepita značaj človeški.

Blag duh, blago srce in krepek značaj so pa tri najpoglavitnejše in najkrasnejše lastnosti popolnega človeka. Blagor mu, komur so dane v obilni meri. Ta človek ne propade, in narod tudi ne, koji ima mnogo tacihi odličnjakov,

Duha in srce podelil vam je Bog, a ne v to, da ju zanemarjate, ampak jedino v to, da ju izobražujete, kajti le na takov način približujete se svojemu stvarniku, kar je prav za prav jedini namen človeka.

39.

Našemu kmetu se ne more ravno očitati, da hlepi po užitkih. Jako skromen, v mnogih slučajih še celo preskromen je v jedi, pijači, obleki in stanovanji. Kako preproste so njegove jedi, izbirčen želodec ne bi jih mogel spraviti v sé. Njegova jedina pijača ves teden pri najtežavnšem delu je voda, in kaka voda dostikrat, da bi je ne pila najbolj žejna žaba. Kako preprosta je njegova obleka, brez vsacega lišpa, brez vsake dragocenosti in umetnosti. Zraven tega pa še njegovo stanovanje je v največ slučajih brez vse udobnosti komaj z najpotrebnejšo opravo preskrbljeno.

Ali pri vsem tem zapravi kmet dostikrat več, nego kdo drugi imajoč mnogo obilnejših dohodkov. Mnogokrat in mnogokrat videl sem po mestih naše kmete prodavše svojo robo na trgu obsedeti po krčmah. Tam so pili in se veselili, dokler je bilo v žepu kaj cvenka, in potem šli so domu s polnimi glavami pijanosti in s praznimi žepi.

V srce me je bolelo to. Saj je pa tudi to velikanska nesreča za našega kmeta. On, ki je pri delu tako resen, tako potrpežljiv, on je v krčmi tako lehkomišeln.

Dalje sem videl tudi po vaseh mnogo kmetov, ki so sedeli kar po tri dni zapored v gostilni, in to celo v onih letnih časih, ko je največ dela na polji. Da je šlo med tem doma vse rakovo pot, to jih ni čisto nič brigalo. Oni so pili in peli, preklinjali in kregali se med seboj, v časih se celo pretepali. To je bila za nje glavna stvar. Oj, ubogi kmet! Pomni, da na takov način tudi dolgo ne bodeš posedal in popijal po krčmah. Kmalu ti poide denar, posestvo pride na boben, in ti si prosjak brep ponosa, zgubljen za svojo družino in za narod slovenski, kojemu bi sicer lahko mnogo koristil. Kmalu, kmalu pride čas, ko te oštir ne bode hotel poznati več. Potem naj ti pa pomaga Bog, kojega si prej žalil tolikokrat s preklinjevanjem. Le tega si ne domišljuj, ti lehkomišeln kmet!

40.

A pijača ne spravi samo ob premoženje človeka, ampak ona ima še drug škodljiv vpliv: ona spravi človeka tudi ob zdravje. Znano pa je dalje, da le v zdravem in krepkem telesu biva zdrav in krepak duh, ki nasprotno tudi le ugodno vpliva zopet na telo. Sklepati smemo tedaj, da pijača ne škoduje samo gospodarskemu, ampak tudi duševnemu napredku vsacega naroda.

Razen Mohamedanov pijó dan danes vsi narodje na zemlji to ali ono vpijanljivo pijačo. Pač jih je celo med Mohamedani mnogo, ki javno pridigajo vodo, in skrivaj pijo vino. Tudi stari narodi: stari Nemci, stari Slovani in osobito stari Grki pili so jako mnogo. Ali vendar so bili stari Grki najodličnejši narod na zemlji. Še sedaj ni naroda, ki bi se mogel meriti po jakosti duha s starimi Grki, in vendar so oni pili mnogo več vina, nego ga kateri si bodi sedanji narod.

Pa saj je znano, da vino razvedri duha, oživi živce in ojači telesne moči človeške. Se vé to velja pa tudi le o neskaženem vinu, ki je izdelano jedino le iz grozdja. Starim Grkom bilo je pa le tako vino na razpolaganje, zato jim tudi ni škodilo, zato tudi ni oviralo njihovega duševnega napredka, ampak celo pospeševalo ga je.

Dan danes pa ni predmeta, kojega bi bili ljudje bolj izopačili, nego ravno vino, ona ljuba božja kapljica. Kako vino pijemo danes! Mnogokrat celo videlo ni grozdja. Zato pa sedanje vino ne krepi človeka, ampak naravnost morí telesne in duševne sile človeške. Francoski učenjak Rabuteau dokazuje v svoji knjigi: „Des alcools et de l'alcoolisme“, da sedanja vina so zato tako škodljiva, in da zato ostrupljajo ljudi, ker nimajo v sebi tako zvanega vinskega alkohola, ampak namestu njega čisto druge alkohole, med kojimi je v prvi vrsti „fuzel“.

Če človek pije tudi zmerno taka vina, mu je že škodljivo. Kaj pa še, ako jih pije nezmerno. Saj vidimo tudi z lastnimi očmi lahko vsak dan, kako zdivjan rod so naši pijanci, in prej ali pozneje zblodijo in uničijo se jim njih duševne moči. Koliko manj blaznih bilo bi po naših norišnicah, ako bi bilo ljudem na razpolago dobro, zdravo in pristno vino. Osobito po naših slovenskih krajih potoči in popije se strašna obilica umetnega vina iz raznih židovskih vinskih tovarn na Hrvaškem. Ni ga že skoro kraja na Slovenskem, kjer bi se ne prodajalo tako vino, in redki so gostilničarji, kojih ponos je točiti pristno vino. Žalibog, žalibog. Zato pa tudi vidimo, kako hira naš narod, da nastopajo pritlikavci tam, kjer so pred par desetletji bivali še sami orjaki, kakor n. pr. v Bohinji. Bilo je le vino, slabó, umetno vino in zraven še žganje, koje jih je uničilo.

41.

Naši nasprotniki očitajo radi našemu narodu nezaupljivost, zani-karnost, zametovanje svojega narodnega in moškega ponosa, surovost in neodkritosrčnost. — Res se nahajajo te slabe lastnosti pri našem narodu, toda tudi drugi narodi, in posebno oni narodi, ki nam to radi očitajo, niso nikakor prosti teh napak. Opozorim tu še jedenkrat na sodbo francoskega pisatelja Renana, koje je izrekel o Nemcih, in koje sem navel v jednom prejšnjih poglavij. Opozorim posebno na „kruto silo“, po koji se odlikuje pred vsem nemški narod, koje pa slovenski še ne pozna, kajti v to je prepohleven.

A vedeti je treba, da naši pradedje niso bili taki. Ravno nasprotno lastnosti so imeli, in sicer v toliki meri, da so jih občudovali radi njih drugi narodi, in osobito stari Grki. To nam pričajo razne zgodovinske priče in pred vsemi ruski zgodovinar Karamzin.

Teh lastnosti pač še po imenu ni poznal naš narod, dokler je bil svoboden, dokler je bil samostojen gospodar na lastni zemlji. Še le prišedši pod tuji jarem, še le postavši sluga teh narodov, ki so ga tlačili, in sicer tlačili v pravem pomenu besede, navzel se je te izpri-jenosti. Tu vidimo, da se dogaja s celim narodom to, kar se s posamičnikom, kedar pride ob svoje premoženje. Poprej ponosen in odkri-tosrčen človek, kot prosjak malodušen in neodkritosrčen.

„Pozno“ — tako piše Jos. Apih v svoji knjigi: „Slovenci in 1848. leto“, — je bila Slovencem ura osvobojenja; nad tisoč let je bilo preteklo, kar so bili izgubili politično samostalnost. V teku tisoč-letja je bila zadela jih izguba za izgubo, sosedje so prilastili si polovico našega ozemlja, dedščine očetov; omejujoč ozemlje, krčeč broj naroda so pa krčili nam tudi pogoje narodnega bitja, politične samostalnosti in samobitnega duševnega žitka. Od severa in juga, od iztoka in zahoda

so nas dušili in tujčili ob straneh in v jedru. Nепrenéhoma se je umikal slovenski živelj nemškemu, n. pr. v starem Korotanu, dasiravno ne za uro hoda v sto letih, kakor veli stari račun. Ko nas je zbudilo 1848. leto, brojili smo k večemu 1:3 milijonov, pa še ta ostanek je bil razkosan in ohromljen“.

„Ohromljen pa je bil najprej v socialnem oziru, kajti nismo imeli vseh stanov, ki so bistveni deli zdravega narodovega telesa, zvršujoči različne naloge narodnega života. Plemstvo smo bili izgubili popolnem in prišli torej ob tisti stan, ki je bil do nove dobe narodom voditelj v politiki in v vojni in omiki in reprezentant narodne samobitnosti in samouprave, dasiravno čez to sebično braneč stanovske svoje pravice, ki jih je uničila nova doba; a pravice plemstva so bile dragoceni zaklad, ki je pripal srečnim mu dedičem — narodu. Kar je bilo poprej samo lastnina majhnemu broju, razdelila je konstitucionalna, demokratska revolucija med vse državljane. So pa li Slovenci mogli javiti se dediči po umrlem plemstvu? Je li bilo kako plemstvo, kojemu dedič je bil narod slovenski? Ne, postavni dedič plemstvu slovenske zemlje ni mogel biti narod slovenski; postavni dedič tujih in potujčenih naših „stanov“ je bil marveč nemški princip, težeč za gospodstvom v državi, opirajoč se na zaprašene listine zgodovinskega prava. Razumeva se, da revolucija ne priznava vselej tega prava in odkaže dedščino drugim, nego postavnim dedičem, pozivajoč se na čilo pravo — prirodno.“

Listek.

Šola in dom.

(Odlomki.)

II.

Renil sem jo že nekoliko v stran. Toda nič ne dé! Vzemimo slučaj: Nekdo mora stopiti pred tega ali onega gospoda, ki stoji visoko nad njim. Hoče ga prositi kake podpore, milosti ali česa drugega. In treba je zbrati svoje misli in svoje besede v pravi red. Dási je vse to že prej storil, vendar sedaj, ko mu je nastopiti pot, ne vé prav dobro, kakó in kaj! Od svojega stanovanja do stanovanja tistega gospoda ima četrť ure normalne hoje, v tem slučaju morda pet minut več, če se mu kolena kaj šibé. Ali kaj stori naš moderni prosjak? Namesto da bi krenil naravnost, ubere jo po najdaljših ovinkih in ko pride pred vrata, še postojí in iz nova premisli in prevdari od konca do kraja! Potlej šele s polno vrečo pred skopega kupca!